

Gwyddoniaeth A Threftadaeth Yn Elwa Ar Hanes Canoloesol

YMCHWILYDD

Dr Elizabeth New

TROSOLWG

Ariannwyd prosiect *Imprint* gan Gyngor Ymchwil y Celfyddydau a'r Dyniaethau (AHRC) ac mae wedi defnyddio ymchwil hanesyddol a thechnegau gwyddonol arloesol i ddod â'r gorffennol yn fyw mewn ffyrdd newydd, gan gyfrannu at ddatblygiadau allweddol mewn ymchwil ffrensig. Arweiniodd at ddarganfyddiadau newydd ynghylch yr arfer o selio a'i oblygiadau ar gyfer syniadau am hunaniaeth bersonol. Drwy lywio ymarfer ym meysydd archifo a chadwraeth, mae wedi ehangu cadwraeth a dehongli ym maes treftadaeth. Mae'r broses arloesol hon o ddadansoddi olion bysedd a dwylo o'r Oesoedd Canol hefyd wedi cyfrannu at ddatblygu offer ffrensig o'r radd flaenaf a gwella arfer gwyddoniaeth ffrensig.

YR YMCHWIL

Mae nifer fawr iawn o olion mowldiau seliau mewn disgiau o gwyr wedi goroesi yn archifau Prydain, oherwydd eu bod wedi cael eu cadw'n fwriadol gyda'u dogfennau gwreiddiol fel rhan o'r broses ddilysu gyfreithiol.

Gan fod sefydliadau ac unigolion ym mhob rhan o gymdeithas yn defnyddio ac yn berchen ar seliau erbyn y 13eg ganrif, mae eu motiffau a'u testun yn rhoi i ni dystiolaeth amhrisiadwy am hunaniaeth a chynrychiolaeth. Mae olion dwylo (bys, bawd neu gledr llaw) yn aml i'w cael ar gefn y cwyr ar y seliau ond esgeuluswyd y rhain fel ffynhonnell wybodaeth tan nawr. Aeth *Imprint* (www.imprintseals.org) ati i ddadansoddi 1,000 o luniau o olion o'r fath a chanfuwyd mai rhan o'r darlun yn unig yw'r rhagdybiaethau a wnaed am y cysylltiad rhwng seliau a pherchnogion mowld - sef y rhagdybiaeth fod angen i unigolyn wasgu ei fowld ei hun i'w cwyr wrth afael ynddo ar yr un pryd. Yn hytrach, byddai person arall weithiau'n dal y cwyr wrth iddo ef neu berchennog y sêl wasgu ei fowld. Mae hyn hefyd yn awgrymu bod y gwaith dilysu a chyflawni'r cyfnewid wedi cael eu gwahanu o ran selio.

Cyn *Imprint*, nid oedd unrhyw ffordd o ymchwilio i dystiolaeth olion dwylo ar seliau cwyr. Roedd yr angen i gyfuno sgiliau arbenigol ffrensig, hanesyddol a phalaeograffig yn golygu eu bod yn fyd dirgel nid yn unig i'r cyhoedd, ond hyd yn oed i arbenigwyr.

Er mwyn datrys y sefyllfa hon, creodd y prosiect gronfa ddata o tua 1,500 o seliau, gan gynnwys tynnu lluniau o ansawdd uchel o'r olion dwylo ar y cwyr gan ddefnyddio offer ffrensig arloesol a ffotograffau lliw o olion y mowld a'r dogfennau. Mae'r rhain oll wedi'u cysylltu drwy gronfa ddata berthynol sy'n cynnig gwybodaeth fanwl am y geiriad a'r motiffau ar y seliau, ynghyd â natur ac ansawdd yr olion dwylo. Mae hefyd yn cysylltu olion yr un mowld a'r un olion dwylo, gan bwysu ar dechnegau ffrensig. Bellach, mae modd cwblhau ymchwil a oedd unwaith yn amhosib mewn ychydig funudau. Mae datgloi'r wybodaeth yn y ffordd arloesol hon wedi democrateiddio'r defnydd o seliau yn eu holl elfennau ar gyfer pawb sydd â diddordeb yn hanes yr Oesoedd Canol.

YR EFFAITH

■ DYLANWADU AR DDATBLYGU OFFER AC YMARFER FFORENSIG

O ganlyniad i'r ymchwil, darganfu'r partneriaid ffrensig ar brosiect *Imprint*, sef Forensic Focus, wybodaeth newydd am y ffordd y mae olion yn goroesi, a sut i'w hadnabod, ar gwyr sydd wedi'i gymysgu â gwahanol gemegau.

Yn ogystal, oherwydd i *Imprint* ddefnyddio'r ddyfais delweddu aml-sbectrol Crime-lite Imager (CLI), sydd wedi'i dylunio i ddadansoddi lleoliad trosedd, mewn amgylchiadau anarferol, llwyddodd dyfeiswyr yr offer, Foster & Freeman Ltd, i ddeall yn well sut mae'n gweithio mewn amgylcheddau gwahanol, gan eu galluogi i wneud gwelliannau sylweddol i galedwedd a meddalwedd y ddyfais.

■ EHANGU CADWRAETH A DEHONGLI TREFTADAETH

Gweithiodd *Imprint* gyda sefydliadau treftadaeth partner i ehangu gwybodaeth broffesiynol am eu casgliadau. Cynhaliodd y prosiect gyfres o weithdai trosglwyddo gwybodaeth a hyfforddi ar gyfer gweithwyr proffesiynol ym maes treftadaeth (rhai ohonyn nhw ar agor i'r cyhoedd). Mae adborth o'r digwyddiadau yn dangos tystiolaeth o effaith *Imprint* ar ymarfer proffesiynol a ffyrdd o weithio gyda seliau canoloesol.

Cafodd gwaith gydag eglwysi cadeiriol Henffordd a Chaerwysg ddylanwad ar gadwraeth treftadaeth hefyd. Yn ystod *Imprint*, defnyddiwyd y ddyfais CLI i ddatgelu gwybodaeth newydd am eitemau diwylliannol arwyddocaol gan gynnwys Llyfr Caerwysg (sydd â statws Cof y Byd UNESCO), llyfr Domesday Exon (un o'r dogfennau gyda'r wybodaeth fwyaf cyflawn sydd wedi goroesi o Gwest Domesday), ac Efengylau Henffordd (y llawysgrif hynaf sydd wedi goroesi a luniwyd yng Nghymru), gan olygu bod modd ailasesu deunydd archifol allweddol a datgelu testun a fyddai fel arall wedi aros yn gudd.

Gweithiodd *Imprint* hefyd gyda'r Archifau Gwladol yn Kew, gan lywio'u harferion mewn perthynas â'u casgliadau o seliau cwyr, sydd hefyd wedi ehangu cadwraeth treftadaeth yn fawr.